

פרשת השבוע עפ"ייה "פרי צדיק"

פרשת שלח

ויקרא י"ג כ"ג

[א] שלח לך אנשים וגו' ראשי בני ישראל המה. ובמדרש רבה (פרשה זו ט"ז, ה) בני אדם גדולים היו אלא שעשו עצמן כסילים עליהם אמר משה כי דור תהפוכות המה בנים לא אמון כם שנבחרו מכל ישראל מפי הקב"ה ומפי משה שכן כתיב וייטב וגו' מכאן שהיו צדיקים בפני ישראל ובפני משה וכו' שנמלך בהקב"ה על כל אחד ואחד ואמר לו ראויים הם ומנין וכו' על פי ה' 10 ואחר כך לסוף ארבעים יום נהפכו וכו'. וצריך להבין שאנשים גדולים כאלו שהיו צדיקים בפני ישראל ובפני משה והקב"ה אמר שהם ראויים איך יוציאו דיבה ויאמרו שקר. ובזוה"ק (ח"ג קנ"ח). אמרו אי יעלון ישראל לארעא נתעבר אנן מלהוי רישין וימני משה רישין אחרנין וכו' אבל בארעא לא מכי וכו'. וצריך להבין מנא ידעי שבארץ ישראל לא יהיו ראשים. גם איך יתכן שאנשים צדיקים כמותם ישקרו מפני נגיעה 20 כזו שבארץ ישראל לא יהיו ראשים.

אך הענין שהננו רואים שאחר ארבעים שנה שהיו במדבר שאכלו מן ושתו מי באר כדי שיבלע דברי תורה בתוך מעיהם כמו שאמרו במדרש (תנחומא בשלח א) וכן הוא בזוה"ק (ח"ב ס"ב): וכדין מתברך במעויו וכו' ואסתכי בחכמה עילאה ועל דא אקרון דור דעה וכו'. ועם כל זה כתיב (דברים ט, ה) לא בצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את ארצם כי ברשעת הגוים וגו' ולמען הקים את הדבר וגו' והנה המרגלים שידעו שהם ראשי בני ישראל וכשבאו לארץ ישראל והרגישו שבצדקתם אינם כדאי לרשת את הגוים ומזה דנו קל וחומר לשאר ישראל שבודאי אינם כדאי. ורשעת הגוים גם כן עדיין לא שלם עוון האמורי שלא נתמלא סאתם עדיין לכן לפי סברתם זו אמרו שאי אפשר לכנוס לארץ מיד. אבל זה היה החסרון שהיה חסר להם האמונה בשלימות. ועל זה נאמר (שם ל"ב, כ) בני לא אמון כם וכתיב וינסו אותי זה עשר פעמים וזה היה נסיון עשירי ומספר עשר הם כנגד עשר מדות הקדושות והנסיון זה היה כנגד מדת כתר עליון דאיהו כתר מלכות מגיד מראשית אחרית והוא בחינת מהימנותא שלימתא כמ"ש בזוה"ק (ח"ב פ"ח). דהא תליא מהימנותא דלעילא בעתיקא קדישא ובזעיר אנפין ובחקלא דתפוחין והוא כל קו האמצעי כתר תפארת יסוד מלכות דגוף וברית כחד חשבינן (וזהו ח"ג רמ"ב):

ובאברהם כתיב (בראשית ט"ז, ו) והאמין בה' ויחשבה לו צדקה ופירש רש"י 50 שזה שהאמין חשבה ה' יתברך לו לצדקה וכתרגום אונקלוס וחשבה ליה לזכו. והרמב"ן ז"ל הקשה מה זה זכות לנביא שהאמין כמה ששמע מפורש מה' יתברך. אך יתכן על פי מה שאמרו (מגילה ט"ז). משולה ככוכבים וכו' כשהן עולין עולין עד לכוכבים וה' יתברך אמר אז לאברהם אבינו ע"ה וספור הכוכבים וגו' כה יהיה וזעך. והיינו שיהיו אנשים גדולים במעלה ככוכבי השמים וזה ידע אברהם אבינו ע"ה שבעולם הזה יש בחירה ואיך יתכן הבטחה זו והלא הבחירה

ביד האדם וכבר ידוע מה שכתב הרמב"ם ז"ל בזה (הלכות תשובה פרק ה' הלכה ה') ומה שהשיג הראב"ד ז"ל וכדברי הרמב"ם מפורש בוזהר חדש ובהאר"י ז"ל שיש מקום שאין בחירה והיינו במדת עתיקא קדישא למעלה מתפיסת אדם ושכלנו והוא נעלם מכל רעיון. ועל זה נאמר והאמין בה' שיוכל להיות ידיעה שיהיו ככוכבי השמים אף על פי שיש בחירה והוא נקרא מהימנותא שלימתא דתליא בהני 10 תלת כנ"ל. ועל זה נאמר ויחשבה לו צדקה שאמונה זו חשבה לו לצדקה וכן נדרש (שמות רבה כ"ג, ה) תשורי מראש אמנה בשביל אמונה שהאמין אברהם להקב"ה זכו ישראל לומר שירה וכו'. ונקרא זאת ראש אמנה היינו מהימנותא דלעילא כאמור.

וכן גם בישראל כתיב (שמות י"ד, ל"א) ויאמינו בה' ואיתא (שמות רבה כ"ב, ג) בזכות האמנה שרתה עליהם שכינוה ואמרו שירה והיינו שהאמינו שאף שהיו אז בכלל הקטרוג הללו עובדי עבודה זרה והללו וכו' מכל מקום היה יכולת ביד הקב"ה להעלותם למדרגה שראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים מה שלא ראה יחזקאל כמ"ש בזוה"ק (ח"ב מ"ח). דקריעת ים סוף בעתיקא תליא. אבל להמרגלים היה חסר האמונה זו שלא הבינו איך אפשר שיכנסו לארץ ישראל מאחר שהרגישו בעצמם שאף הם אינם ראויים לרשת בצדקתם. רק יהושע וכלב עמדו בנסיון והאמינו בזה שבאמת כתיב (במדבר י, 30

ל"ג) וארון ברית ה' נוסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה שה' יתברך רצה על ידי כח התורה שהוא ארון ברית ה' לברר אותם בקדושת שלשת האבות שהם נגד שלש קליפות הקנאה והתאוה והכבוד לתור להם מנוחה שיכנסו לארץ ישראל שנקרא גם כן מנוחה ושיתבררו בשלימות (וכמו שנתבאר לעיל פרשת בהעלותך). ועל זה אמרו יהושע וכלב אם חפץ בנו ה' קודשא בריך הוא לא בעי מינן אלא ליבא וכמ"ש בזוה"ק (ח"ג ק"ס). והיינו 40 שה' יתברך יכול להכניס ללב כל הקדושות כדי לתור להם מנוחה כמו שהיה בקריעת ים סוף שראתה שפחה על הים וכו' אף שהיה קטרוג עליהם מקודם. והמרגלים שהיה חסר להם אמונה שלימה זו לכן כיון שהרגישו בעצמם שהם אינם ראויים לרשת בצדקתם אם שהם ראשים הבינו שמן הסתם ישראל בודאי אינם ראויים. ואם יכלו לכנוס והחסרון הוא רק מהם אז בודאי ימני משה רבינו ע"ה רישין אחרנין שלא יהיו ראשים לכן השיבו תשובה זו. ובאמת אחר שקלקלו אז אף אחר ארבעים שנה אמר להם משה לא בצדקתך וגו' כי ברשעת הגוים וגו' ולמען הקים וגו' והיינו בזכות האבות וזכר להם אז כל הקלקולים ובתבערה ובמסה וגו' ובשלוח וגו' והיינו שלא תיקנו השלש קליפות הנ"ל. ושבת הוא בת מתעטרא באבהן וזוכה אז הישראל לקדושת השלשה אבות שהם כנגד שלש קליפות הנ"ל כדברינו כמה פעמים

3 ויוכל לזכות למנוחה לתור להם מנוחה ואלמלא משמרין ישראל וכו' מיד נגאלין אך העולם נידון אחר רובו. ורק כל נפש בפרט כשהוא משמר שבת כהלכתו הוא בפרט נגאל מכל וכל:

4 [ו] בזוה"ק (פרשה זו קנ"ז). מקושש עצים וכו' מאן עצים הכא ומאן הוא דא אלא דא צלפחד והוה דייק על אילין אילנין הי מינייהו רב על אתרא וכו' ואחליף שבת לשבת הדא הוא דכתיב (במדבר כ"ז, ג) כי בחטאו מת בחטא ר' וכו'. הענין דהנה יש עץ החיים ויש עץ הדעת טוב ורע ועל ידי תשובה יכולים לעשות מעץ הדעת טוב ורע ויהיה גם כן עץ החיים. וחשב המקושש שאפשר שרצון ה' יתברך הוא כן שיקלקלו מקודם ואחר כך יעשו תשובה ושיהיה נעשה מזה טוב מאד ויהיה עוד במעלה יותר כמו שאמרו (ברכות ל"ד): במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין והיה חושב שנכון כן אפילו לכתחילה להוציא האור מתוך החושך נהורא דנפיק מגו חשוכא על ידי התשובה. וזה שאמרו במדרש (הובא בתוס' בבא בתרא קי"ט: ד"ה אפילו) דלשם שמים נתכוון שיהרג וידעו ישראל שאף אחר הגזירה חייבין במצוות ובודאי התיר עצמו למיתה שכן דין ההתראה אך היה סבור שעל ידי כן יבוא לחיי עולם הבא על ידי שיקלקל ואחר כך יעשה תשובה שכן כל המומתין מתודין ויש להם חלק לעולם הבא כמו שאמרו בסנהדרין (מ"ג): ויהיה מזה טוב מאד. אבל טעה בזה שהוא רק בדיעבד אם קלקל ועשה תשובה אחר כך אז יתברר לעתיד אם יהיו חטאיכם כשנים הללו וסדרות ובאות מששת ימי בראשית כשגג ילבינו (שבת פ"ט:)

30 והיינו שיתברר שמיד במאמר בראשית הוזכר החושך שכן היה ברייתו של עולם ברישא חשוכא והדר נהורא (שם ע"ג): והיינו דלית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא כמ"ש בזוה"ק (ח"ב קפ"ד). ואז יהיו נעשים מזדונות זכויות אבל לכתחילה בודאי חלילה לחשוב כן ואסור לסמוך על זה והאומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה (יומא פ"ה): רק הוא לא אמר אחטא ואשוב 40 שהוא לשם שמים נתכוון כמו שאמרו במדרש הנ"ל רק טעה בדעתו.

זוה שמוכא בווה"ק הנ"ל דאחליף שבת לשבת דשבת הוא הקדושה מסיטרא דעץ החיים בחינת זעיר אנפין. וגם יש בו התגלות עתיקא גם כן היינו שיתברר אם יהיו חטאיכם וגו' כשגל ילבינו. וזהו בחטאו בחטא ר' מת שהוא אילנא דחיי. ועץ החיים הוא בחינת תורה שבכתב שנקרא אילנא דחיי ועץ הדעת טוב ורע הוא בחינת תורה שבעל פה דתמן איסור והיתר כמ"ש בווה"ק (ח"א כ"ז). והוא הרוב חכמה לתקן הרוב כעס. וזה ענין מה שמוכא בווה"ק (שם) היש בה עץ אילנא דחיי והיינו בחינת תורה שבכתב חלק משה רבינו שהוא שורש תורה שבכתב. וזהו שמוכא בווה"ק אנה איעול לתמן אם אין היינו עתיקא סתימאה דכל סתימין דאיכרי אין (וזהו ח"ב ס"ד). וזה שמוכא בווה"ק (פרשה זו קנ"ח). ואי תחמו דאיבא דארעא יתיר וכו' תנדעון דהא מעתיקא קדישא קא נגיד ואתמשך וכו' והיינו שורש תורה שבעל פה שהוא מטלא דעתיקא כמו שנאמר (דברים ל"ב, ב) תול כטל אמרתי והיינו לתקן העץ הדעת טוב ורע שיהיה טוב מאד רוב חכמה לתקן הרוב כעס וכאמור. ותורה שבעל פה הוא חלק יהושע. וזהו שמוכא בווה"ק ואם לא לאו אנה יכיל למיעל. ובשבת יש בו שתי הקדושות בחינת תורה שבכתב כמו שאמרו (שבת פ"ו:) דכולי עלמא בשבת ניתנה תורה וגם בחינת תורה שבעל פה כמ"ש בווה"ק (ח"א מ"ו:) דיום השביעי דא תורה שבעל פה 30 וכו' והיינו מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה. וזהו פירוש הווה"ק הנ"ל דאחליף שבת לשבת והוה דייק על אילין אילנין היינו עץ החיים ועץ הדעת טוב ורע שיכולים לתקנו שיהיה טוב מאד וכאמור ששניהם קדושת שבת. אך שבת מדתו שלום (וכמ"ש בווה"ק ח"ג קע"ו:) ועוד יתבאר להלן בפרשת קרח:

[ז] בווה"ק (פרשה זו קע"ג) כל מעלי שבתא כד מקדשין ישראל יומא לתתא וכו' כיון דישראל לתתא מקדשין כדן איתער אילנא דחיי ואקיש באינון טרפין דיליה וכו' וסלקין ריחין דעלמא דאתי ההוא אילנא דחיי אתער ואפיק נשמתין קדישין וכו' וכדן ישראל כולהו מתעטרין וכו'. הענין על פי מה שאמרו בגמרא (חולין צ"ב.) על ישראל שנמשלו לגפן אשכולות שבה אלו תלמידי חכמים עלין שבה אלו עמי הארץ וכו' ליבעי רחמים אתכליא על עליא. וזהו שאמר בווה"ק הנ"ל שגם באילנא דחיי יש עלין ויש פירות ומהעלין הנקרא טרפין דיליה סלקין ריחין דעלמא דאתי על דרך מה שנאמר (ישעיה י"א, ג) והריחו בירתא ה' שהריח מרמז על היראה וכמו שאמרו בגמרא (סוטה מ"ט.) טהרה בטלה טעם וריח וכו' מורחינא ריחא וכו' בני טהרה יש בך וכתוב (תהלים י"ט, י) ראת ה' טהורה ובירושלמי (דמאי פרק ד' הלכה 20 א) אימת שבת על עם הארץ דאפילו עם הארץ אימת שבת עליו. וזה שאמר דטרפין דיליה היינו אף עם הארץ סלקין ריחא דעלמא דאתי וזה בכניסת שבת שמשגי כל אחד מישראל אף עם הארץ היראה מקדושת השבת. ואחר כך אמר דאילנא דחיי אתער ואפיק נשמתין קדישין והיינו הנשמה יתירה שהוא נר ה' נשמת אדם וכתוב (תהלים קי"ט, ק"ה) נר לרגלי דבריך היינו דברי תורה והוא לתלמידי חכמים. ואילנא דחיי מוסב על 30 הקב"ה דהוא נקרא עץ תפוח כמו שנאמר (שיר השירים ב', ג) כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים ובווה"ק (ח"ב ס"ו:) איתא ואין עץ אלא קודשא בריך הוא וכו' עץ השדה ודאי דא עץ שדה דתפוחין קדישין. והפירות מהעץ הם נשמתהון דצדיקיא וכמ"ש בווה"ק (ח"א פ"ה:) ופריו מתוק לחכי אלין נשמתין דצדיקיא דכולהו איבא דקודשא בריך הוא וכו' וכתוב (הושע י"ד, ט) ממני פריך נמצא:

ובגמרא (שבת פ"ח.) על הפסוק כתפוח בעצי היער וגו' למה נמשלו ישראל לתפוח מה תפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע. והיינו תעשה הוא הפירות שהם נשמתין דצדיקיא שמקיימין המצוות והדברי תורה. ונשמע הם העלים שהוא בחינת היראה על דרך מה שנאמר (דברים ו', ד) שמע ישראל וגו' ה' אחד שכשישים אל לבו שמלך מלכי המלכים הקב"ה עומד עליו ורואה במעשיו מיד יגיע אליו היראה כמו שכתב בהג"ה (יש אורח חיים) ולזה זוכין אף העמי הארץ שהם העלים. ובזה מיושב קושית התוס' שהקשו אמאי לא מייתי מקרא דוריא אפך כתפוחים (שיר השירים ד, ט). אך שם מיירי מאלו שקלקלו שעל זה אמר וריח אפיק כמו שנחשב (אבות דרבי נתן ל"א, ג) מים סרוחים בעולם מים סרוחים באדם זהו מימי חוטמו של אדם ואיתא (בראשית רבה י"ב, א) הקב"ה ברא האדם הזה ונתן כיבו על

פתחו והוא נאה והוא שבתו. וכיב היינו צינור המקלח שופכין ומים סרוחין. ועל זה אמר וריח אפך כתפוחים על דרך מה שאמרו (בראשית רבה ס"ה, כ"ב) וירח את ריח בגדיו כגון יוסף משיחא ויקום איש צרורות דרש בגדיו כמו לשון בוגדיו היינו הגרועים שבישראל. ושם כתיב ראה ריח בני כריח שדה שהוא שדה דחקל תפוחין אבל רק בכ' הדמיון שאינו ריח שדה דתפוחים ממש. על דרך מה שמוכא בווה"ק (ח"ב קכ"ב.) כאויב ולא אויב וכו' כאלמנה ולא אלמנה וכן הוא בגמרא (תענית כ'). והיינו שיש גם אילנא דטוב ורע שהוא ענבים ויש בזה אשכולות שמרמז על תלמידי חכמים ועלים שבה הם העמי הארץ. והיינו שיכולים לעשות מאילנא דטוב ורע גם כן שיהיה טוב מאד על ידי תשובה. ויש תשובה תתאה כמ"ש בווה"ק (ח"ג קכ"ג.) ברעיא מהימנא) דלבתר דיתוב מחטאוי אזיל בדרך מצוה זכו לתשובה תתאה דאיכרי ה' והיינו כמו יוסף משיחא ויקום איש צרורות שמסרו נפשם על קדושת השם והוא מצוה וזהו פירוש דאזיל בדרך מצוה. וזהו שאמר וירח את ריח בגדיו בוגדיו כריח שדה אשר ברכו ה' שהוא שדה של תפוחים כמו שאמרו בתענית (כ"ט:) והם כנגד העלים מהגפן מאילנא דטוב ורע וזכו לעשות שיהיה טוב מאד על ידי תשובה תתאה. ויש תשובה עילאה כמו שאמר ברעיא מהימנא הנ"ל שהוא בר נש דלבתר דיתחרט מחובוי ועבידי 30 תשובה ויתעסק באורייתא בדחילו ורחימא וכו' דא זכי לאת ר'. והוא כנגד אשכולות הגפן שעל ידי דברי תורה יכולים לעשות שיהיה נעשה מאילנא דטוב ורע גם כן אילנא דחיי שהוא אות ר'.

אבל הגמרא הנ"ל למה נמשלו ישראל לתפוח וכו' מיירי באילנא דחיי שהוא עץ שדה דתפוחים שהוא קודשא בריך הוא. ופריו מתוק לחכי הם נשמתהון דצדיקיא. ויש גם כן העלים שהוא היראה שנותנים ריחא דעלמא דאתי. ויש הפירות שהם תפוחים ממש. ועל זה אמרו שבשעת מתן תורה נמשלו ישראל לתפוח שהקדימו הפירות לעלין נעשה לנשמע. ומייתי מקרא כתפוח בעצי היער כן דודי וגו' ופריו מתוק לחכי שהם נשמתין דצדיקיא שהם הפירות מאילנא דחיי תפוחים ממש ויש גם עלים מאילנא דחיי שהוא היראה דסליק ריחין דעלמא דאתי. והוא בשבת שכל אחד מישראל זוכה ליראה כמו שאמרו אימת שבת על עם הארץ וכאמור ובשעת מתן תורה זכו כל ישראל במה שנמשלו לתפוח ממש והקדימו נעשה לנשמע פריו קודם לעליו וכאמור: